

Inhoud

Van passie tot publicatie. Over tien jaar *Schrijven Magazine* 9
Chris Lembeecx

1 DEBUTEREN EN BLIJVEN SCHRIJVEN

Lucette ter Borg over haar debuut 13
Louis Stiller

Een droomdebuut... en dan? Over de worsteling van Désanne van Brederode 17
Tamara Keasberry

Het schrijversgesprek: Renate Dorrestein. 'Een verhaal wordt ontdekt' 23
Linda Huijsmans

Frithjof Foelkel over leraar Oek de Jong. Confrontatie met iemand die iets vond 28
Victor de Velde

Begin. Abdelkader Benali: 'De kritiek ontdekte me pas ná de Librisnominatie' 35
Edwin Krijgsman

De brand erin! E-mailgesprek met L.H. Wiener 39
Angela van der Elst

2 HET GEREEDSCHAP VAN DE SCHRIJVER

Kicken op papier uit Caïro. Arita Baaijens en Rob Zeeman
over het notitieboekje 47

Tamara Keasberry

Opschrijven is het begin van schrijven. Het
schrijfnotitieboek: onmisbaar auteursgereedschap 51

Louis Stiller

Een intuïtief schaduwwoordenboek. Hafid Bouazza en
Bart Prinsen over het gebruik van woordenboeken 61

Tamara Keasberry

Arbeidsvitaminen. Muziek terwijl u werkt 65

Louis Stiller

3 SCHRIJFTECHNIEKEN EN -INZICHTEN

Verhaal en personage 71

Ton Rozeman

Hoe breng je je (hoofd)persoon tot leven? 75

Louis Stiller

Elk vogeltje zingt zoals het gebekt is. Hij zegt... zij zegt... alles
over persoonstekst 84

Marco Kamphuis

Stijl: meer dan regels 92

Yke Schotanus

Vertellend tonen. Een dogma gerelativeerd 101

Yke Schotanus

Dood – inzicht – open... Het einde van het verhaal 109

Marco Kamphuis

Het maken of breken van de start. Autoriteiten over de opening van *De eeuwige jachtvelden* van Nanne Tepper 115
Joyce Vanhommerig

4 KRITIEK EN ZELFKRITIEK

Kritiek als cursusmateriaal. Leren van andermans uitglifiers 123
Erik Nieuwenhuis

De wijn is drinkbaar dankzij het glas. Schrijven kan niet zonder lezen – en andersom 128
Louis Stiller

‘Zelfkritiek is onmisbaar’ 134
Peter Henk Steenhuis

Herschrijven: het échte schrijven 139
Louis Stiller

Schrijver en redacteur: Arita Baaijens en Mizzi van der Pluijm 148
Daniëlle Pinedo

De criticus heeft altijd gelijk. Over de schrijver en zijn critici 152
Karel Glastra van Loon

5 SCHRIJFKOORTS EN -BELEMMERINGEN

Writer’s block. Bestrijd de grootste schrijfnachtmerrie 161
Natasja Kuipers

Schrijfstroom. De groeispurts van het schrijfproces 168
Frank Noë

Schrijven buiten de deur 173
Chris Lembeecx

‘We grabbelen allemaal in dezelfde ton.’ Over plagiaat 179
Patrick van IJzendoorn

Ghostwriting. Tussen voyeurisme en dienstbaarheid 187
Kitty Peetoom

De les van Arno. Pseudoniemen op drift 193
Atte Jongstra

6 LITERAIRE GENRES, CONVENTIES EN WERELDEN

Een raam met uitzicht. Over raamvertellingen 201
Marco Kamphuis

Columns schrijven. Een workshop op papier 207
Els Ackerman

Die eerste zin. Over het belang van een sterke
openingszin 213
Martin Bril

Schrijven onderweg 215
Louis Stiller

Op streek. Het succes van de streekromanschrijver 222
Maarten Delsing

Stripschrijver: plotten in een hotelkamer. Een gesprek met
Jan van Die, Hanco Kolk en Peter de Wit 227
Marijke Kolk

Over de auteurs 233

Verantwoording 238

CHRIS LEMBEECKX

Van passie tot publicatie

OVER TIEN JAAR *SCHRIJVEN MAGAZINE*

Vroeger, toen er nog een gouden standaard was en de dieren konden spreken, was ik een tijdlang journalist voor een Nederlands automatiseringsvakblad. Week in, week uit interviewde ik programmeurs, systeembeheerders en andere computerdeskundigen. Over mini-mainframeverbindingen, cobolcompilers en al het andere dat deze nieuwe druïden in hun koperen ketels brouwden. Wat me opviel bij die gesprekken was de bijna naïeve bezieling voor hun vak. Geen cynisme, geen onverschilligheid, slechts het soort geestdrift waar andere werkmensen soms van dromen. Ook als het over cobolcompilers moet gaan.

Eerlijk gezegd was ik een beetje jaloers op deze vakmensen. Hoe anders was het op mijn eigen bescheiden vakgebiedje – het dichten, het schrijven van verhalen? Niet dat men daar zo cynisch of onverschillig was – verre van dat – maar waar kon je de geestdrift van het máken terugvinden? Niet in de literaire bladen of bijlagen, want daar ging het voornamelijk over de eindproducten, om het maar eens oneerbiedig uit te drukken, en over die gaapverwekkende vraag naar het autobiografische gehalte van verhalen en romans. Vrijwel nooit schreef men over het vak zélf in al die interviews en beschouwingen. Niet over de technieken, de problemen en de oplossingen bij het schrijven. En dat is jammer, want waarom zouden automatiseerders wél over hun vak mogen lezen, en schrijvers niet?

Tien jaar geleden woonde ik nog in Antwerpen, maar ik ging geregeld naar Amsterdam om literaire avonden te bezoeken, vrienden te spreken en boeken te kopen. Bij een van die boekenzaken, op het Spui, zag ik een tijdschrift liggen dat de sim-

pele naam *Schrijven* droeg. Met enige aarzeling sloeg ik het open, las de inhoudsopgave, bladerde erin en wist: dit bedoel ik nu, al jaren. Een vakblad voor schrijvers. Met aandacht voor de passie van het schrijven, maar ook voor het geworstel om die ene wending, dat ene woord.

Daarna duurde het nog een paar jaar voordat ik de stap durfde te zetten om de redactie te bestoken met mijn ideeën en artikelen, maar het zaadje was op die maartse zondagmiddag geplant.

En nu, een kleine tien jaar later, werd ik gevraagd om ruim zestig afleveringen van deze tijdschriften te lezen en de beste artikelen uit een decennium te selecteren. Een eer, maar ook een groot genoegen. Eindelijk kwam het allemaal weer bij elkaar – al dat zoek, geworstel en gezweet.

Bij de samenstelling van dit boek heb ik zo veel mogelijk het schrijfproces proberen te volgen. Dat verloopt in grote lijnen van passie tot publicatie, zoals de ondertitel van *Schrijven Magazine* ook een tijdlang luidde. Je begint met het enthousiasme voor een idee, een zin of het werk van een andere schrijver. Daarna zet je je idee om in vorm, met behulp van schrijftechnieken en -inzichten, en dat allemaal volgens de regels van het genre, die je alleen kunt overtreden als je ze begrijpt en beheerst. Uiteindelijk volgt dan het herschrijven, het finslijpen, gevolgd door het publicatieproces. Zo gebeurt het bij schrijvers, en zo gebeurt het ook bij cobolprogrammeurs.

Aan dit boek werkten schrijvers, journalisten en publicisten mee, die allemaal hun royalty's afstonden aan Bukutori in Paramaribo, een stichting die beginnende schrijvers en vertellers in Suriname begeleidt. Ik dank hun daarvoor, en wens je veel plezier bij het lezen van dit boek.

Blijf schrijven.

1

DEBUTEREN
EN BLIJVEN SCHRIJVEN

Lucette ter Borg over haar debuut

‘Mijn roman begon als non-fictieboek – een zoektocht naar de familie van mijn ouders. Ik wilde een familiechroniek schrijven die de hele twintigste eeuw zou omvatten, beginnend met de geboorte van mijn oma, die opgroeide in een gezin van rondreizende musici. Ze werd in 1900 geboren, in het noordwesten van Bohemen.

Ik werd nieuwsgierig naar die geschiedenis omdat ik er bijna niets van wist. Mijn vader vertelde vroeger thuis zelden iets over zijn verleden, of dat van zijn moeder. Dat kwam waarschijnlijk omdat hij het kind was van een NSB’er. Hij had daar zo’n klap van gekregen dat hij na de oorlog eigenlijk niets meer met zijn familie te maken wilde hebben. Ik wist dus niets van mijn oma, behalve dat ze ergens in Tsjechië was geboren en met haar musicerende ouders de halve aardbol afreisde. Toen ze in 1976 stierf en in ons Brabantse dorp werd begraven, raakte ik gebiologeerd door haar grafsteen waarop de naam van haar geboortedorp stond gebeiteld. Waar lag die plaats? En waarom werd ze nu, zoveel honderden kilometers van haar geboorteland vandaan, begraven in een slaperig Brabants dorpje waar ze niets mee had?

Het leek mij een mooi gegeven om de kleine geschiedenis van mijn familie te doorweven met grote gebeurtenissen uit de twintigste eeuw die het familieleven in Bohemen ingrijpend veranderden. Maar tijdens mijn onderzoek bleek dat er meerdere versies bestonden van die familiegeschiedenis. De verhalen over het leven van mijn hoofdpersoon, de broer van mijn oma, bleken op zijn zachtst gezegd nogal uiteenlopend te zijn. Zei de een: “Hij was een nazi,” dan zei een ander: “Nee, hij was een commu-

nist.” Zo zaten er tal van tegenstrijdigheden in de verhalen die ik hoorde.

Ik zat met een dilemma: wilde ik een historisch juist verhaal schetsen – in de wetenschap dat dit verhaal niet bestond – of wilde ik een historisch verhaal schrijven dat de werkelijkheid vanuit verschillende perspectieven moest belichten? Terwijl ik twijfelde, begonnen er vanzelf scènes uit mijn laptopje te rollen. Ik begon me voor te stellen hoe het geweest had *kunnen* zijn, hoe een personage in een bepaalde situatie had *kunnen* denken en reageren. Tegelijkertijd merkte ik dat ik aan het schrijven van die scènes erg veel plezier beleefde. Het gaf me, na mijn jarenlange werk als kunstcriticus bij verschillende kranten, totale vrijheid om te bedenken wat ik wilde en om te schrijven hoe ik wilde.

Met mijn eerste boekplan kwam ik bij Eva Cossee terecht. Zij was toen nog uitgever bij Ambo en werd mij door een bevriende collega aanbevolen als “de beste redacteur van Nederland”. Niet veel later ging Eva weg bij Ambo om haar eigen uitgeverij Cossee op te richten. Ze vroeg me “met haar mee te gaan”. Ik was toen nog helemaal niet ver met mijn boek en moest het grootste deel van mijn onderzoek nog doen.

Eva Cossee en uitgever Christoph Buchwald hebben steeds waardevol commentaar op mijn schrijven geleverd. Christoph zei overigens vanaf het begin dat ik een roman moest gaan schrijven. Maar toen zat ik nog heel erg op het spoor van de non-fictie en het idee dat “alles moet kloppen”. Pas later zag ik in dat mijn fascinatie voor de geschiedenis van mijn familie ook heel goed in romanvorm kon worden uitgewerkt.’

In *Het cadeau uit Berlijn* neemt rentmeester Andreas op 76-jarige leeftijd het besluit uit Duitsland te emigreren en met zijn zoon Wolfgang een nieuw bestaan op te bouwen in de wildernis van British Columbia, Canada. Hij neemt alleen het allernoodzakelijkste mee – én de vleugel van zijn overleden vrouw, een piano die hij als een schat koestert. Stukje bij beetje wordt in de roman het leven van Andreas ontrafeld, die alles van bomen en bossen en muziek weet, maar niet veel van zichzelf en zijn familie. En

als een alomvattend panorama trekt een hele eeuw voorbij: het tsaristische Rusland van 1904 waarin Andreas geboren werd; zijn kinderjaren in Oost- en Midden-Europa, in een rondtrekkend gezelschap van musici; zijn eerste huwelijk in Bohemen; de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog; het naoorlogse Duitsland; zijn tweede huwelijk met een beroemde Duitse operazangeres op wier stem Hitler verliefd was. Dat hele bewogen leven mondt uit in de onherbergzaamheid van een plek aan een meer ergens diep in Canada, waar in de volkomen stilte van Black Creek soms het heldere geluid van een piano opklinkt, de klank van het cadeau uit Berlijn, de vleugel van Hitler.

‘Schrijven is een vak. Neem zoiets eenvoudigs als een dialoog aan tafel: schrijf die maar eens geloofwaardig op. Het schrijven van een roman, heb ik gemerkt, is weliswaar iets anders dan journalistiek schrijven, maar ook weer niet zó heel anders. Want ook in de onderwerpen waarover ik voor de krant schrijf (meestal beeldende kunst) moet ik mij inleven, om ze daarna voor de lezer in begrijpelijke woorden om te zetten. Datzelfde inlevingsvermogen heb ik nu geprobeerd in te zetten op personen in plaats van kunst.

Hij moest zijn winterjas korter maken. Zijn bed verschonen. Zijn haren knippen. Het kippenhok schoonmaken. Zijn schoenen verzolen. De vleugel stemmen. Het klapperende luik vastzetten. Sperziebonen afhaken. Iets aan de slakken doen in de moestuin. De heg snoeien.

Hij moest.

Hij zuchtte, pakte zijn aantekeningenschrift en sloeg het open.

Hij schreef: ‘Als.’ En nog twee keer: ‘Als. Als.’ Hij tekende drie cirkels om de woorden, en van die cirkels maakte hij een zon, en nog een en nog een.

Hij kauwde op de achterkant van zijn pen. Hij keek naar de zonnestra-
len in zijn schrift en probeerde zich te concentreren.

Toen schreef hij opeens een hele zin. ‘Aan als heb je niets.’

Zo, dacht hij, die zit.